

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ІНВЕСТИВАННЯ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

SOME ISSUES OF INVESTING IN UKRAINE IN THE CURRENT CONDITIONS OF DIGITALISATION OF SOCIETY

Кудрявцева В.В., к.ю.н.,
асистентка кафедри господарського права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Іржавська В.Є., студентка IV курсу факультету юстиції

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Дана стаття присвячена деяким питанням інвестування в Україні в сучасних умовах цифровізації суспільства. Адже у новітніх умовах розвитку держави, інвестиції є одним з найефективніших засобів забезпечення умов для сталого розвитку ринкової економіки, позитивних структурних змін в економіці та поліпшення показників якості економічної діяльності країни в цілому. Своєю чергою, процес цифровізації є визнаним механізмом економічного зростання завдяки здатності технологій позитивно впливати на ефективність, результативність, вартість та якість економічної, громадської та особистої діяльності. Тому в статті досліджується, чи можна одними із видів інвестицій розглядати цифрові активи й віртуальні активи, як наслідок цифровізації.

Досліджено вищезгадані поняття, відповідно до яких цифровий актив немає законодавчого закріплення, а віртуальний актив визначений у Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового ураження» від 06.12.2019 року № 361-IX [11], а також у Законі України «Про віртуальні активи» від 17.02.2022 року № 2074-IX [12], який ще не набрав чинності (набере чинності лише з дня набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами»). Окрім цього, було проаналізовано поняття «віртуальний актив», який Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (Financial Action Task Force) доповнила таким поняттям та запровадила зміни до своїх Рекомендацій.

Досліджено, поняття цифрової валюти, також те, що вперше національні цифрові гроші як законний засіб платежу було запроваджено в 2020 році у Співдружності Багамських Островів і в Камбоджі. Проаналізовано вітчизняне законодавство, щодо випуску цифрових грошей, що закріплено в Законі України «Про платіжні послуги» [13] та інше. Також, висвітлено, те як війна вплинула на найпопулярніші напрямки інвестування, також те як така ситуація могла б покращитися, завдяки новим видам інвестування.

Ключові слова: інвестиції, цифровізація, віртуальні активи, цифрові активи, цифрові гроші.

This article is devoted to some issues of investment in Ukraine in the current conditions of digitalisation of society. In the current conditions of the state's development, investments are one of the most effective means of ensuring conditions for the sustainable development of a market economy, positive structural changes in the economy and improvement of the quality of the country's economic activity in general. In turn, the process of digitalisation is a recognised mechanism of economic growth due to the ability of technology to positively affect the efficiency, effectiveness, cost and quality of economic, social and personal activities. Therefore, the article investigates whether digital assets and virtual assets as a consequence of digitalisation can be considered as one of the types of investments.

The author examines the aforementioned concepts, according to which a digital asset has no legislative definition, and a virtual asset is defined in the Law of Ukraine 'On Prevention and Counteraction to Legalisation (Laundering) of the Proceeds of Crime, Terrorist Financing and Financing of the Proliferation of Weapons of Mass Destruction' of 06.12.2019 No. 361-IX [11], as well as in the Law of Ukraine 'On Virtual Assets' dated 17.02.2022 No. 2074-IX [12], which has not yet entered into force (it will only come into force from the date of entry into force of the Law of Ukraine 'On Amendments to the Tax Code of Ukraine on Taxation of Transactions with Virtual Assets'). In addition, the author analyses the concept of 'virtual asset', which the Financial Action Task Force on Money Laundering has added to the definition and amended its Recommendations.

The concept of digital currency is explored, as well as the fact that national digital money as a legal tender was first introduced in 2020 in the Commonwealth of the Bahamas and Cambodia. The author analyses the domestic legislation on the issuance of digital money, which is enshrined in the Law of Ukraine 'On Payment Services' [13] and others. The article also highlights how the war has affected the most popular investment areas, as well as how this situation could improve through new types of investment.

Key words: investment, digitalisation, virtual assets, digital assets, digital money.

Якщо проаналізувати визначення терміну «інвестиції», то думки науковців є різноманітними. Наприклад, Ю. Бондаренко під інвестиціями має на увазі «усі види наявних ресурсів території, зокрема інтелектуальний ресурс, залучення або розміщення яких у будь-який вид господарської чи іншої діяльності має на меті примноження з одночасним досягненням економічного, соціального, екологічного ефекту, враховуючи при цьому фактори ризику та окупності й чинник довіри в тривалому періоді до економічної системи загалом, включаючи всі її інституції» [1, с. 90].

О. Кириченко та О. Харченко, досліджуючи сутність інвестицій, дотримуються двох позицій щодо її трактування: фінансової та економічної. З фінансової сторони, інвестиції – «це система економічних та інших відносин з приводу колаобігу капіталу, який авансований у вигляді грошових, майнових, інноваційних та інтелектуальних цінностей в об'єкти підприємницької та інших видів

діяльності з метою отримання вигод від забезпечення процесу розширеного відтворення». Розглядаючи з економічної сторони, інвестиції – «це видатки на створення, розширення, реконструкцію та технічне переозброєння основного капіталу, а також на пов'язані з цим зміни оборотного капіталу» [2, с. 65].

Дзюрах Ю. М. запропонував своє бачення терміну інвестиції – «це використання усіх форм фінансових, майнових та немайнових (зокрема людських, інтелектуальних) ресурсів, що необхідні для здійснення господарської діяльності, реалізуються у підприємницьких проєктах і програмах та забезпечують розширене відтворення процесу суспільного виробництва» [3, с. 89].

З точки зору законодавчого закріплення зауважимо, що термін інвестицій згідно із Законом України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 року № 1560-ХІІ [4], трактується наступним чином: «усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти під-

приємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) та/або досягається соціальний та екологічний ефект». Виходячи зі змісту наступного абзацу, можна виокремити такі види інвестицій:

- кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери (крім векселів);
- рухоме та нерухоме майно (будинки, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності);
- майнові права інтелектуальної власності;
- сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навиків та виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих («ноу-хау»);
- права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права;
- інші цінності» [4].

Попри те, що визначення інвестицій, згідно із Законом України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 року № 1560-ХІІ, розкриває сутність інвестицій, вважаємо за доцільне надати уточнення, а саме розширити поняття «інших цінностей».

Так, у Законі України «Про валюту і валютні операції» від 21.06.2018 року № 2473-19 закріплена наступна дефініція поняття «валютні цінності»: «національна валюта (гривня), іноземна валюта та банківські метали». Тобто валютними цінностями можна вважати грошові кошти у різній валюті. У зв'язку з цим виникає питання, чи можна вважати «іншими цінностями» цифрову валюту.

Для цього варто звернутися до такого процесу, як цифровізація, що за думкою Сосіна О. «є визнаним механізмом економічного зростання завдяки здатності технологій позитивно впливати на ефективність, результативність, вартість та якість економічної політики держави» [5, с. 46]. Цифровізація (з англ. digitalization) – це впровадження цифрових технологій в усі сфери життя. Це поступовий перехід від біологічних та фізичних систем у кібербіологічні та кіберфізичні.

Початок нового етапу розвитку банківської та платіжної систем, діяльності центральних банків, функціонування національних грошових систем і всієї грошово-фінансової системи в цілому можна віднести до об'єктивного процесу цифровізації всіх сфер економіки.

У зв'язку з цим постає питання, щодо практичного аспекту запровадження та використання цифрових активів центральних банків та можливість використання їх, як цифрових інвестицій, для покращення економічних процесів у воєнний та післявоєнний час, що й обумовлює актуальність теми дослідження. Але спочатку необхідно розмежувати схожі за змістом терміни.

Пристаючи до детального вивчення питання, передусім зазначимо, що в багатьох дослідженнях вживаються також такі синонімічні поняття, як «цифрові активи» і «віртуальні активи». Як стверджує А. Овчаренко, «серед науковців, ще немає єдиного підходу до змісту цих понять. Часто віртуальний актив або цифровий актив отожднюють із поняттям «криптовалюта», проте цифровий (віртуальний) актив, за справедливим зауваженням, як ширше поняття, є інформаційним ресурсом, похідним від права на цінність і таким, що обертається в розподіленому реєстрі у вигляді унікального ідентифікатора» [6, с. 101].

Якщо розмежовувати ці поняття, то термін «цифровий актив», за визначенням А. Кудь, «являє собою набір цифрових (двійкових) даних, які є автономними, унікально ідентифікованими та мають певну цінність» [7, с. 31]. Водночас це «інформаційний ресурс, похідний від права на цінність і такий, що обертається у розподіленому реєстрі у вигляді унікального ідентифікатора» [7, с. 34]. Спираючись на наведене, можна виділити такі ознаки комп'ютерної цифровізації: «набір цифрових (двійкових)

даних», який узагальнюється процесом зацифрування та підсилюється ознакою «певна цінність»; «право на цінність», тобто «є автономними, унікально ідентифікованими».

За сучасного розвитку технологій, прикладом автономності дій та унікальної ідентифікації є цифровий сервіс, який надає споживачу можливість створювати, обробляти, зберігати та поширювати дані в цифровій формі або отримувати доступ до таких даних, а також виконувати будь-які інші дії з даними в цифровій формі. До цифрових сервісів можна віднести організацію системи оподаткування, в умовах цифровізації, самого оподаткування та його адміністрування, що регулюється відповідним законодавством, адаптованим або трансформованим до цифрової економіки.

Зокрема, беручи до уваги реалії сьогодення, то у жовтні 2018 року Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (Financial Action Task Force, далі – FATF) запровадила зміни до своїх Рекомендацій і доповнила їх таким поняттям, як «віртуальний актив» [8]. До речі, FATF віртуальний актив трактує як «цифрове вираження цінності, яким можна торгувати в цифровому форматі або яке можна переказувати та використовувати для платіжних або інвестиційних цілей». Також зазначається, що віртуальні активи не містять цифрового вираження фіатних валют, цінних паперів та інших фінансових активів, які вже охоплені в інших розділах Рекомендацій FATF [9]. Зважаючи на визначення «віртуальний актив», запропоноване FATF, можна виокремити такі ключові ознаки віртуального активу:

- є цифровим вираженням цінності;
- ним можна торгувати в цифровому форматі або переказувати;
- може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей.

З огляду на сказане, доцільно зазначити, щодо Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації» від 17.01.2018 № 67-р [10], де зазначається, що одним з основних цілей цифрового розвитку є прискорення економічного зростання та залучення інвестицій. Окрім цього у 3 принципі законодавець зауважує, що «цифровізація створює нові можливості для інвестиційної діяльності, нові робочі місця, надає поштовх для розвитку вітчизняної ІТ-індустрії» [10]. Спираючись на це, можна стверджувати, що віртуальні й цифрові активи могли б стати одним із видів інвестування, що є наслідком цифрового розвитку, а також могли б сприяти збільшенню кількості інвестицій у повоєнний час. Для цього необхідно з'ясувати суть цих термінів. Передусім зауважимо, що українське законодавство поки що не містить такого поняття, як «цифрові активи».

Хоча, розглядаючи термін віртуальний актив, то відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 року № 361-ІХ, у якому визначено в пп. 13 п. 1 ст. 1, що це є «цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або переказувати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей» [11]. Водночас пп. 1 п. 1 ст. 1 Закону України «Про віртуальні активи», який ще не набув чинності, передбачено, що віртуальний актив – нематеріальне благо, яке є об'єктом цивільних прав, має вартість і виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав [12]. Законом визначаються

принципи державної політики у сфері обігу віртуальних активів, а також права та обов'язки учасників ринку віртуальних активів.

Варто зупинитися й на похідному від «цифрові активи» терміні «цифрова валюта». Наразі впроваджено узгоджене визначення цифрової валюти центрального банку (central bank digital currency – CBDC) як зобов'язань центрального банку, які виражені в національній грошовій одиниці, мають цифрову форму та можуть виконувати функції засобу платежу, міри та засобу збереження вартості.

Уперше національні цифрові гроші як законний засіб платежу було запроваджено у 2020 році в Співдружності Багамських Островів і в Камбоджі. Цифровий засіб платежу було запроваджено у вигляді грошової одиниці Sand Dollar, курс якої до багамського долара було встановлено у співвідношенні 1:1. Від 2022 року було випущено 20000 цифрових гаманців, що охоплювало понад 7% дорослого населення. Щодо національної цифрової грошової одиниці Bakong у Камбоджі, то основною ціллю запровадження її також було підвищення рівня фінансової доступності населення, а також підтримка малого бізнесу.

Звернемося до вітчизняного законодавства, в якому існують відповідні норми. Як okazує їх вивчення, керівництвом України запроваджуються широкомасштабні заходи з розвитку цифровізації суспільства, а саме щодо визначення цифрових грошей. Щоправда, можливість випуску цифрової гривні перед цим комплексно дослідив Національний банк України. Перший пілотний проект був реалізований через два роки, а його мета полягала в емісії електронної гривні для роздрібних платежів, щоб мінімізувати транзакційні витрати на переказ грошей від одного учасника платіжного ринку до іншого і при цьому здійснювати їх практично миттєво. Перші випробування цифрової гривні відбулися в експерименті Нацбанку, де розрахунок проводився без участі комерційних банків і без комісії. Звісно, йдеться про відносно нову форму грошей, запроваджену урядом, особливістю якої є те, що вона визначається наявністю назви емітента, цифрового підпису емітента та номінальної вартості. Саме цим і пояснюється потреба у її вивченні і спостереженні за ринком.

Надалі у 2021 році Верховна Рада ухвалила новий закон «Про платіжні послуги» від 30.06.2021 № 1591-IX, в якому описано загальні принципи випуску цифрової гривні. Окрім цього, цей закон запровадив можливість використання цифрових грошей, які емітуються виключно НБУ. Щодо визначення цифрової валюти центрального банку, то це питання регулює пункт 96, статті 1 Закону, де зазначено, що «цифрові гроші Національного банку України – електронна форма грошової одиниці України, емітентом якої є Національний банк України» [13]. Тобто, відповідно до цього визначення, такі гроші – це цифровий еквівалент гривні. Важливо, що такий платіжний засіб може існувати лише в безготівковій формі, таке положення закріплено в частині 2, статті 3 ЗУ «Про платіжні послуги».

Зупинимось ще на одному моменті. У 2022 році планувався запуск пілотного проекту трьома різними компаніями, щодо розробки е-гривні. Надалі Міністерство цифрової трансформації мало обрати компанію, яка найкраще впорається із роботою. Експеримент мав на меті виплатити зарплату працівникам міністерства в е-гривні. Щоправда, Національний банк протестував і не бажав серед своїх співробітників вводити цифрові гроші за допомогою платіжної системи Prostim. Однак повномасштабне впровадження не дозволило реалізувати задумане.

Таким чином, із наведеного вище випливає, що цифрові гроші можуть стати в нагоді у багатьох сферах, як-от: оподаткування, зробивши його більш надійним, автоматичний аудит і автоматизована інтеграція з державними

та приватними реєстрами, збирання податків автоматично і в режимі реального часу. На нашу думку, однією з найбільших переваг цифрових грошей є створення економічної прозорості і усуненні багатьох ризиків, які хвилюють іноземних інвесторів, адже притік інвестицій в Україну – це важливий момент для підтримання економіки у воєнний час і у період стрімкого повоєнного відновлення.

Вважаємо за доцільне розглянути, як же війна вплинула на найпопулярніші напрямки інвестування в Україні [14]:

1) Державні облігації. Облігації внутрішньої державної позики вважаються надійними, адже їх гарантом виступає сама держава. Під час війни популярними є військові облігації, прибутковість яких може доходити до 18,5% річних.

2) Інвестування в будівництво. Зараз у попті на нерухомість відчувається певний спад через великі ризики можливості її втрати внаслідок бойових дій. Проте після війни даний напрямок знову стане популярним, адже почнеться відбудова країни і зменшиться ризик втрати.

3) Інвестування у землю постійно продовжує розвиватися. Це зумовлено тим, що її майже неможливо знищити. Особливо інвестування в землю розвивається на тих територіях, де не відбуваються активні бойові дії.

4) Інвестування в іноземні цінні папери. Наразі Національний банк України обмежив валютні операції, що зробило такий напрямок вкладання коштів доступним лише тим, хто має кошти на рахунках в інших країнах.

5) Інвестування в логістику та інфраструктуру будуть активно розвиватися й відбудовуватися після війни. Їх інвестиційний потенціал складає 123 млрд доларів. Україна має вигідне географічне розташування. Через неї проходить торгівельний шлях з Європи на схід. Також в Україні є кілька мереж логістики: автомобільні дороги, залізничні, річкові та Інвестування в Україні під час війни та перспективи інвестиційних процесів у післявоєнний час морські порти, аеропорти.

6) Інвестування в промислове виробництво. Його інвестиційний потенціал складає 16 млрд доларів. В Україні добре розвинена галузь машинобудування, виготовляється обладнання для різних галузей. На цей час унаслідок російської агресії промислове виробництво зазнало великих втрат і потребує оновлення. Саме це в майбутньому призведе до необхідності залучення інвестицій.

Висновок. Відтак, проаналізувавши вищевказані сфери, можна зробити висновок, що важливими для економіки України є і залишається залучення саме інвестицій, в тому числі іноземних, чому може сприяти широка розгалужена цифровізація нашого суспільства. З огляду на це вбачається за доцільне додати до видів інвестицій цифрові й віртуальні активи, закріпивши відповідні положення на законодавчому рівні.

Опрацювавши приписи законодавства про цифрові засоби платежу, а саме цифрові гроші, можна дійти до висновку, що законодавець в поняття грошові кошти включає також електронні гроші та цифрові гроші у випадках, передбачених Законом України «Про платіжні послуги». Тобто під поняттям «інших цінностей» у законодавчому визначенні інвестицій можна також вважати цифрові гроші. Вбачається, що дане поняття повинно отримати відповідне закріплення у нормативно-правових актах. У зв'язку з цим пропонуємо, по-перше, у ЗУ «Про інвестиційну діяльність» в абзац 2 статті першої додати поняття цифрових грошей та/або цифрових інвестицій. По-друге у ЗУ «Про платіжні послуги», додати можливість інвестування за допомогою цифрових грошей. На нашу думку, саме це збільшить кількість інвестицій в Україну та покращить економічний стан нашої держави у воєнний час та для відбудови у післявоєнний період.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко Ю. Г. Підвищення ефективності державного управління в інвестиційній діяльності. Актуальні проблеми економіки. 2015. № 10. С. 89–94.
2. Кириченко О. А., Харченко О. І. Антикризова інвестиційна політика України. Актуальні проблеми економіки. 2010. № 1 (103). С. 64–74.
3. Дзюрах Ю. М. Сутність та класифікація інвестицій як фінансова економічних категорій *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Економіка»: науковий журнал. Острог: Вид-во НаУОА, червень 2022. № 25(53). С. 87–94.
4. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII./ *Відомості Верховної Ради України* (ВВР) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1560-12> (дата звернення: 15.11.2024).
5. Соснін О. Цифровізація як нова реальність країни. *Юридичний вісник України*. 2020. № 1. С. 45–54.
6. Овчаренко А. С. Віртуальні активи як об'єкти фінансового моніторингу. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2020. № 3. С. 98–103. URL: <http://law.journalsofznu.zp.ua/archive/visnik-3-2020/14.pdf> (дата звернення: 16.11.2024).
7. Кудь А. А. Обґрунтування поняття «цифровий актив»: економіко-правовий аспект. *International Journal of Education and Science*. 2019. Vol. 2, No. 3. P. 29–41.
8. Financial Action Task Force. (2012). The FATF recommendations. URL: <http://www.fatfgafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/fatf-recommendations.html>
9. Financial Action Task Force. (2020). Virtual assets red flag indicators of money laundering and terrorist financing. URL: https://www.gfiu.gov.gi/uploads/8DovB_Virtual-Assets-Red-FlagIndicators.pdf
10. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р./ Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>
11. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення Закон України від 06.12.2019 № 361-IX./ *Відомості Верховної Ради України* (ВВР) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/361-20> (дата звернення: 20.11.2024).
12. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX./ *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>
13. Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021. № 1591-IX./ *Відомості Верховної Ради України* (ВВР) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>
14. Хома І., Воробій Х. Інвестування в Україні під час війни та перспективи інвестиційних процесів у післявоєнний час. *Галицький економічний вісник*. № 1 (86). 2024. С. 84–89.
15. Бутнік-Сіверський О. Цифрові та віртуальні активи: методологія, правові аспекти, нематеріальні ресурси. *Економіка інтелектуальної власності. Теорія і практика інтелектуальної власності* № 2. 2024. С. 94–104. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/39cd7236-5c81-4823-9740-1ee6074f11cf/content>